

ÕPPEAINE NIMETUS Üldõpetus ja kultuurilugu

ÕPPEAINE KIRJELDUS

Võro kiil' (murrõ) om aoluulidse Võromaa uma rahvakiil', midä tarvitõdi lõunaeesti keele üte jaona 17. aastagasaa keskpaigast nika ku 19. saandi keskpaigani ku kohalikku kerigu- ja koolikiilt. Aoluuline Võromaa om täämbäne Võro, Põlva ja kuikivõrd Valga ni Tarto maakund: vana Karula, Harglõ, Kanepi, Urvastõ, Rõugõ, Põlva, Rāpinā ja Vahtsõliina kihlkunna. Kääpa Kooli Kääpa opipaik kuulus Põlva kihlkunda ja Orava opikotus Vastseliina kihlkunda. Aoluulidse Võromaal om, ku Eesti tõisi paikkundõ kaia, pallo rohkõmb alalõ hoitunu uma keeletarvitus, kombõ ja kultuur. Võromaal omma elolidse ja nakkaja ihmese, kia tahtva võro kiilt egäpäividselt pruuki ja taad elon hoita.

Ainõ võro kiil' ja kultuur oppamine and koolilatsilõ tiidmiisi kohaligust keelest ja kultuuriluust, uma kodopaigast ja kodokihlkunnast, luu tuu läbi avvustust varatsõmbi põlvkundõ kogõmuisi vasta ja pand mõtlõma uma kodopaiga tulevigu pääle ni avitas ütten võro keele ja kultuuri alalõ hoitumisele. Tähtsä om võro keele ja kultuuri oppamise abiga paranda noorõmba põlvkunna võro keele kullõmist, kõnõlõmist, lugõmist ja kirotamist.

Võrokeelidse projektikursusõn võetas läbi võro keele algkursus ja lugemisõppus. Alkursusõ läbi tennü latsõ piät arvo saama võrokiilsest kõnnõst, paigapäälsest keelest luku pidämä ja mõistma võrokiilset teksti lukõ. Võrokiilne kodoluuoppus parandas umakõrda võro keele kõnõlõmist, tege tutvvas uma kodopaiga ja –kihlkunnaga ni aoluulidse Võromaaga. Võro kiil ja kirändüs võtt hindä ala kolm tähtsät teemat: võro keele erijoonõ ja keele aolugu; rahvaluulõ (kombõ, vana usk, tähtpäävä, rahvalaulu). Tutvudas Võromaa kirānikega ja võrokiilse kirändüsega.

Opitegevus om jaotet kate opipaiga vahel ja toimus periooditside projektõppe ja tüütaredena. Üteliste Võro Instituudiga luvvas kõnõlõva saina ja tuuas kiilt opilaisilõ lähembale.

**I - II KOOLIASTE (edimene projektiaastaga)
TEADMISED, OSKUSED JA HOIAKUD**

Opmise tsihi

- Pida võro keelest luku;
- võimalus pruuki võro kiilt;
- tund põhiliidsi synno ja saa arvu lihtsämbast võrokiilsest jutost;
- püüd selges saia võro keele välläütlemise;
- püvvässi inämb-vähämb selges saia võrokiilse hääldüse;
- mõist lukõ võro kiraviisin kirjapantut teksti;
- saa arvo võro keelen kõrralduisist ja tüüjuhatuisist;
- mõistassi kõnnõteemadõ perrä küsimisile lühkult kosta;
- mõist pääst mynt võro keelen luuletust ja rahvalaulu.

Edimene opiaasta, klassi 1-5

Kommenteerinud [1]: Ma ei märgissi kakkõhellü. Kiä kõnõldai mõista, tuud ei avita ja lugõmisel aja viil inämb segi.

Teema:
Hääldämisoskusõ.

Häälik ja täht; võro keele häälikidõ ja häälikuühenditõ vällä hääldämine.

Keeletiidmise: Häälik ja täht. Võro keele hääliku

Teksti: Võrokiilne rahvalaul: latsilaulu, laulumängo, liisusalmi, tähtpäävälauu.

Muinasjutu. Vanasõna, mõistatusõ, koomiksi, latsiraamadu , umaloomingu kogomigu ” Mino Võromaa .”

Luulõtusõ, lühku jutu, katõkönnõ, lühku näütemängu.

Kõnõ- ja lugõmisõteemaq:

MAQ ESIQ JA MUQ PERE. Nimi, vannus, vällänägemine, elokotus, tegemidse, pere ja sugulasõ; ütitse tüü-tegemidse.

KODOKOTUS. Liina- vai maakodo; mõts: kodo- ja mõtsaeläjä; kodotalo, -külä, kodovald vai kodoliin, kodouulits.

KUUL JA UMA KLASS. Opiainõ, koolias`aq, koolisõbra.

ELOTSÕÖR. Ilm; päiv ja kuu; päiv ja üü; kelläaig; nädalipäävä, kuu; aastaao.

Teema olulisus:
Õpitulemused:

Õpilane:

- tege vahet võro keele häälikil kõnnõn ni kirän;
- mõist võro keele kiräkeelest tõistõ häälikiid selgehe vällä üteldä;
- saa arvo võrokiilsist kõrralduisist ja tüüjuhissist;
- saa õpit sõnavara perrä võrokiilsest kynnõst arvo;
- mõist rahuldavalt lukõ võrokiilset teksti;
- mõist lihtsambiilõ võrokiilsile küsümüisilõ vastata ja esi lihtsiid küsümüisi tetäq;

Õppesisu (õppiija tegevused):

Kullõmine. Võrokiilse kõnõ (kuul`meistri, hää kodokandi keele kõnõlõja, vanavanõmbidõ kõnõ, lindile võet võrokiilne tekst) kullõma opmine ja kõnnõst arvo saamine.

Tõisi latsi kõnõ ja ettelugõmise kullõmine ni kullõldust arvo saamine.

Kuulmeistri võrokiil`side kõrralduisi kullõmine ja kullõmisõülesandidõ täütmine.

Võrokiilside laulõ, luulõtuisi, muinasjuttõ, lühükeisi tekste kullõmine.

- pruuv kõnnõteemadõ perrä hinnäst võro keeli arvosaadavas tetä;
- mõist pääst mõnt vabalt valit võrokiilset luulõtust ja rahvalaulu;
- mõist kirota võrokiilsiid sõnno ja lausiid tõlkõmassina avil;
- pruuv lõgõda ja kirotanda.

Kõnõlõmine. Kuulmeistri võrokiilsitele küsümüisilõ lühkuhe vastamine kõnõteemadõ perrä. Ette loet teksti kõrdamine. Küsümüisi tegemine.

Katõkõnõ, rollimängõ ja lühukeisi näitemängõ tegemine. Teretämine ja hüvaste jätmine. Pallõmine, tennämine, andis pallõmine. Andmine ja vastavõtmine. Tii vai elokotusõ küsümine ja juhatus. Ostmine ja müümine. Läbikäümine luudusõga: tennämine ja pallõmine.

Lugõmine. Võrokiilse teksti häälega ja hindä ette lugõma opmine. Võrokiilse luulõtusõ ilosahe lugõmine. Kiräligõ tüüoppuisi lugõmine ja mõistmine kuulmeistre abiga.

Kirotamine. Üksikidõ sõnno ja lausiidõ kirotamine. Lünkteksti tegemine ja võrokiilside harotuisi täütmine. Ristsõnno lahendamine.

Lühukeisi jutukõisi tegemine. Kiräkiilsilõ sõnnolõ kõnõteemadõ perrä võrokiilside sõnno löüdmine ja vastapite.

Muu tegevüs. Võrokiilside mängõ mängmine. Lihtside rahvalaulukõisi laulmine. Ettevalmistus võrokiilses etteastmises uma koolin ja maakunna keele-, luulõ- ja laulupäivil.

Põhimõisted:

Võru keel, Võrumaa, pärimus, folkloor, kihelkond.

Hindamine:

Õpitulemuisi hinnatas trimestri lõpul kas arvõstõdu või mittearvõstõdu.

Hindamise eesmärgiss om anda tagasikõõdõust õpmisõ kotsilõ, tugõda õppj'a hindãanalõõsi oskuisi kujonõmist; peegeldãdã õppaja õõtuõsi õpmisõ suhtõn ja motiviõri õpma. Hindaminõ om sãetõ kuunkõlan õpitulõmuisiga.

Õtentegemine ja lõimingumõttõ'

Õpminõ om kõõdet eesti keele, matõmaatiga, liikmisõ, muusiga, kirãndõse, võõra keele, aoluu õpmisõga. Õpminõ kõõ projektipãivin, kon tetãas kuuntõõd Võro Instituudi tõtõtãjidega, kiã tulõva õppajit tugõma õpitarõ lãbiviõmisel. Avitasõ ka sissejuhatusõ ja kokkuvõtva osa kõrraldamisõ man. Instituut pakk mitmõsugumãidsi võro keele matõrjaali ni mentorit ja ku vaia, keeleangenti ainõõppaja mano. Õtenkuun Võro Instituudiga pandmi kõnõlõma koolimaja saina, et õpilãisil olõssi silmãn ja kõrvan võro kiil.